

נביאי הנחמה: איך הרימו ישעיהו הנביא ורבי עקיבא את ישראל?

שאלת הנחמה היא מרתקת, משום שמדובר במושג רב משמעות. אנו מצווים "לנחם אבל" ומצוות ה"ניחום" היא הרבה יותר מסתם עידוד ומתן כתף לסובל. "נחמה" פירושה השלמת החסר. להחזיר את מה שנלקח. למצוא את המילים הנכונות שמפיגות את הכאב ומשיבות את האיזון לחיי האבל.

ב"ה | פרשת נחמו | תשפ"ב

את החורבן הראשון ורבי עקיבא ראה את החורבן השני – ושניהם הגיבו באותה הדרך. ישעיהו רומם את הרוח בקוראו: "נחמו נחמו עמי אמר ה'", ואילו חכמים הגיבו לרבי עקיבא: "עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו".

כאן עולה העיון בשני פרטים: א. ראשית, מהי נחמה? ב. מה משמעות העובדה ששניהם התבטאו בנחמה כפולה? ישעיהו מצטט את הציווי שקיבל מה' לומר: "נחמו נחמו עמי". וכך הגיבו החכמים לדברי רבי עקיבא: "עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו"?

שאלת הנחמה היא מרתקת, משום שמדובר במושג רב משמעות. אנו מצווים "לנחם אבל" ומצוות ה"ניחום" היא הרבה יותר מסתם עידוד ומתן כתף לסובל. "נחמה" פירושה **השלמת החסר**. להחזיר את מה שנלקח. למצוא את המילים הנכונות **שמפיגות את הכאב** ומשיבות את האיזון לחיי האבל.

נשים לב לדברי הנחמה של המנחם הראשון בהיסטוריה, משה רבנו. הוא אומר לאהרן אחיו: "ידעתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום וחשבתי שאני או אתה נשלם את המחיה אבל הקב"ה בחר טובים מאתנו, את שני בניך. בכך **סותם משה את החלל שנפער** ומסביר **שמותם לא היה לשווא**. הרבה חיים ניצלו בזכות מותם הפתאומי לא עלינו.

מהות הנחמה בולטת בדברי המדרש הבאים (אבות דרבי נתן יד): "כשמת בנו של רבן יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לנחמו. נכנס רבי אליעזר ואמר: אדם הראשון היה לו בן ומת וקבל עליו תנחומין ... אף אתה קבל תנחומין. אמר: לא די שאני מצטער בעצמי, שהזכרת לי צער של אדם הראשון? נכנס רבי יהושע ואמר: איוב היו לו בנים ובנות ומתו כולם ביום אחד וקבל תנחומין. אמר: לא די שאני מצטער, שהזכרת לי צער של איוב? ... נכנס רבי אלעזר בן ערך

החיים מזמנים קשיים מסוגים שונים, אבל דומה ששום דבר לא מרתיע ושובר את הרוח כמו כישלון של התורה עצמה כביכול. כאשר כוחות חזקים גוברים על קדושת התורה ומשפילים כבודה חס ושלום. למצב כזה קוראים "חילול ה'". כלומר, סיטואציה שנותנת את התחושה הנוראה שהתורה חלשה, כנועה, ואינה מסוגלת להתמודד עם אתגרי הקיום.

מצבים כאלו מתרחשים הן ברמת הכלל והן ברמת הפרט. ברמת הכלל, לעיתים גוברים כוחות שלטוניים בארץ ובעולם שרומסים את כבוד התורה, קובעים חוקים אנטי יהודיים ומעוררים רוח של כפירה וחילוניות. וכך ברמת הפרט, בתוך האדם עצמו, לעיתים מנסה אדם להתקדם ולטפס בעבודת ה', אבל צצים נגדו קשיים איומים ששומטים את השליטה מידי ושוברים את רוחו.

לא מזמן ליווייתי אדם שחייו האישיים התמוטטו. שלום הבית שלו עלה על שרטון ואשתו החליטה לעזוב את הבית. היא לקחה את הילדים והם החלו לרדת מהדרך הרוחנית. הוא ישב מולי וזעק: "זה לא יכול להיות. הקרבתי את חיי כדי לחזור בתשובה ולחנך את הילדים, ואיך הקב"ה מאפשר לכל זה להתפרק? איך יתכן שאני מאבד את הבית שלי?" בכך הוא היה לפה לאחד המשברים של בעלי התשובה, שמרגישים לעתים שהכול עובד נגדם. הם מקבלים על עצמם למסור הכול לרצון ה' ופתאום צצים משברים כמו התפרקות המשפחה, הסתבכות הפרנסה ואובדן הביטחון העצמי.

מה אפוא המשמעות של ה'חורבן' בעבודת ה'? ומדוע זה צריך להיות כל כך קשה?

אנו רוצים להתבונן בדברי הנחמה של גדולי המנחמים בהיסטוריה: ישעיהו הנביא ורבי עקיבא. אישי הענק הללו עמדו מול שני המשברים החמורים בהיסטוריה היהודית: ישעיהו הנביא ראה

הפטרת הנחמה הראשונה נקראת בשבת "ואתחנן", שהיא תמיד השבת הראשונה אחרי תשעה באב. (בכך מתעוררים כי אחרי שחלף תשעה באב ולא נענינו, מובטחים אנו בנבואת אמת לישועה). ההפטרות מתחילה במילות הנבואה המפורסמות:

1. הפטרת ואתחנן מישעיהו מ,א: נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם.

ישעיהו מצווה מאת ה' למסור נחמה כפולה: "נחמו נחמו עמי". המדרש מציין שכפל הלשון מופיע שוב ושוב בנבואות הנחמה של ישעיהו, כמו "עורי עורי", "שוש אשיש", "אנכי אנכי הוא מנחמכם" ועוד. המדרש מוסיף הסבר שכפל הנחמה היה שכר לישעיהו, שלא הרפה משליחותו למרות הציניות והזלזול מצד ישראל. ולכן בעוד שכל הנביאים דיברו נבואות פשוטות, הוא זכה לנבואה כפולה.

ויקרא רבה י,ב: אמר ישעיה ... שמעתי קולו של הקב"ה אומר (ישעיה ו) 'את מי אשלח? שלחתי את מיכה והיו מכין אותו בלחי ... שלחתי את עמוס והיו קורין אותו פסילוס [שהיה כבד פה]. ואומר 'הנני שלחני' ... אמר לי הקב"ה: ... חייך שכל הנביאים מתנבאים **נבואות פשוטות** ואת **נחמות כפולות** 'עורי עורי', 'התעוררי התעוררי', 'שוש אשיש', 'אנכי אנכי הוא מנחמכם' 'נחמו נחמו'.

והשאלה המתבקשת היא מהו הפירוש "נחמה כפולה"? ממה נפשך: אם הראשונה עשתה את העבודה, לא צריך את השנייה. ואם הראשונה לא נחמה, איך השנייה כן מנחמת?

ילקוט שמעוני ישעיהו רמז תמד: נחמו נחמו עמי - נחמו עלינו, נחמו תחתונים. נחמו חיים, נחמו מתים. נחמו בעולם הזה, נחמו לעולם הבא. נחמו על עשרת השבטים, נחמו על שבט יהודה ובנימין. לפי שכתוב שתי בכיות (איכה א,ב), 'בכה תבכה' - על בית ראשון ועל בית שני.

ואמר: אמשול לך משל, לאדם שהפקיד אצלו המלך פיקדון. בכל יום היה בוכה ואי לי! אימתי אצא מן הפיקדון בשלום? אף אתה רבי, היה לך בן, קרא תורה מקרא נביאים וכתובים משנה הלכות ואגדות ונפטר מן העולם בלא חטא ויש לקבל עליך תנחומין כשהחזרת פיקדוןך שלם. אמר: רבי אלעזר בןי, נחמתני כדרך שבני אדם מנחמין".

החכמים הראשונים עודדו בכך שזה דרכו של עולם ועלינו לקבל גזירת הבורא. אמנם יש בכך תמיכה - אבל כלל לא נחמה. אולם רבי אלעזר בן ערך העניק ראייה חדשה וחיונית לעצם האסון ל"ע. הוא אמר: לא אובדן וסוף יש כאן, כי אם השלמת התפקיד והתוכנית האלוקית. זוהי נחמה.

בהערה¹ הובא סיפור מרטיט (שיכול לבוא לשימוש בהזדמנויות שונות ל"ע, שלא נדע מצרות).

עלינו להבין אפוא מהי אותה נחמה מפיסת וממלאת תקווה בדברי ישעיהו ורבי עקיבא? איך בכלל אפשר למצוא נוחם מול חורבן בית אלוקינו, כבוד ה' שנרמס בעפר ועלה בלהבות אש בידי הסטרא אחרא? וגם להבין, כאמור, מה משמעות הנחמה הכפולה? מדוע לא מספיק לנחם פעם אחת?²

ב. נתחיל מההתחלה: החל מהשבת הראשונה של בין המצרים ועד ראש השנה הבא עלינו לטובה, אנו קוראים עשר הפטרות שעוסקות בבניין ירושלים. לאורך עשר השבועות הללו, מתנתקת ההפטרות מ'חללית האם', מעניין פרשת השבוע ועוסקת בכיסופים לעיר הקודש. בשלוש השבועות שעברו - בין המצרים - קראנו תלתא דפורענותא, והחל מהפטרת השבת הזו - ואתחנן - נקרא שבועה דנחמתא, שבע הפטרות נחמה ותקווה אודות העתיד הנפלא הצפוי לירושלים.

ובעוד ששתיים מתוך שלוש ההפטרות הקודמות - הפורענות - היו מדברי ירמיה, הנה כל שבע ההפטרות הבאות - הנחמה - היו מדברי ישעיהו, נביא הנחמה. כך מגדירה אותו הגמרא (ברכות נז,ב): "הרואה יחזקאל בחלומו יצפה לחכמה, **ישעיה יצפה לנחמה**, ירמיה ידאג מן הפורענות".

1 הרב ישראל זאב גוסטמן היה מגאוני הדור הקודם. בגיל 21 הוא כבר התמנה לדיין בבית הדין של וילנה, בראשות הגאון רבי חיים עזר גרודינסקי, והיה האחרון ששרד בין רבני וילנה. אחרי השואה כיהן כמה שנים כראש ישיבת תומכי תמימים המרכזית ב-770, ובהמשך עלה לארץ והקים ישיבה חשובה בשם "נצח ישראל".

הרב גוסטמן היה דמות עשירה ורבת גוונים וסביב הישיבה התאספו גם אנשי אקדמיה מכובדים, וביניהם פרופסור ישראל אומן (זוכה פרס נובל בכלכלה). שלושה ימים אחרי פרוץ מלחמת שלום הגליל, בי"ט בסיון תשמ"ב, נהרג בנו של אומן, שלמה הי"ד, בלבנון. הרב גוסטמן צעד כל הלילה להר הרצל ואחריה הוא ביקש לעלות לבית האבלים. הוא סיפר כי היה לו בן בשם מאירקה, שהנאצים ימ"ש חטפו אותו מידי והשליכו על המשאית שפינתה את הילדים. צרחנו וצווחנו, אבל הזעקות שלנו נבלעו בחלל. ואז אמר מילים נוראות: "אגיד לכם מה קורה עכשיו בשמים, מאירקה שלי ושלמהלה שלך וכל הקדושים הצדיקים בשמים נעמדים להתפלל מנחה, ומתחיל דיון מי יעמוד שליח ציבור. מאירקה שלי אומר לשמהלה: תעלה אתה שליח ציבור, אני לא זכיתי במותי להציל יהודים אחרים, אבל אתה במותך הגנת על כל כך הרבה יהודים אחרים...".

אמר פרופסור אומן: "רבי, נחמתני, נחמתני".

2 מעניין שכפל הלשון "עקיבא נחמתני, נחמתני" מופיע עוד פעם בש"ס לגבי הכרח רבי יהושע לבוא אצל רבן גמליאל במקלו ובנעלו. **ראש השנה כה,א:** "א"ל: רבי, הרשני לומר לפניך דבר אחר שלמדתי: הרי הוא אומר 'אתם, אתם אתם', שלש פעמים - אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין. בלשון הזה אמר לו: עקיבא נחמתני, נחמתני".

באמת המהרש"א שם מפרש: "כפל דבריו ואפשר שנתכוין לומר: נחמתני עלי דאתם אפילו מזידין, ונחמתני על רבן גמליאל גופיה דאתם אפילו מוטעים". היינו שדברי רבי עקיבא **מלאו את לב רבי יהושע והפיגו צערו** והיו כנחמה גמורה, וכן הייתה משמעות מיוחדת לכפל הנחמה.

לפי פירוש הילקוט, הנחמה היא באמת אחת ויחידה, אלא שהיא **באה** משני מקורות – מהעליונים והתחתונים, מהחיים והמתים וכו'. או שהיא באה על שני אירועים – כחורבן ראשון וחורבן שני.

המלבי"ם מעניק כיוון נוסף לכפל הנחמה: "ויען שהגאולה תבוא או קודם הזמן מצד הזכות או כשיקבלו עונשם [ויהיו ראויים], או עכ"פ גם אם לא יזכו – יגאלנו בזמן הקבוע. לכן אמר נחמה כפולה". היינו שבאמת מנחמנו בשתי אפשרויות של נחמה – בגאולה בעתה או בגאולה בזמנה. אבל למעשה, רק נחמה אחת תהיה רלוונטית הלכה למעשה (או גאולה כזו או גאולה כזו).

אבל פשטות הלשון "נחמה כפולה", היא שהנחמה עצמה כפולה. היינו שה' מנחמנו בשני מסרי תקווה והפגת הכאב – זה למעלה מזה, ושניהם ביחד מעניקים תעצומות נפש להמשיך לחתור לגאולה.

כך נראה מפורש בדברי הגמרא הגדולים והמטלטלים בין רבי עקיבא וזקנים. שם אי אפשר לומר את הפירושים שנאמרו לעיל, אלא בוודאי השמיענו רבי עקיבא שני מסרי נחמה שונים.

3. סיום מסכת מכות: וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך [לרומן] ושמעו קול המונה של רומי בריחוק מאה ועשרים מיל. התחילו בוכין ורבי עקיבא משחק. אמרו לו מפני מה אתה משחק? אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו כושיים שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כר כבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדרום רגלי אלוקינו שרוף באש ולא נבכה? אמר להן: לכן אני מצחק. ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אתה כמה וכמה.

שוב פעם אחת היו עולים לירושלים. כיון שהגיעו להר הצופים, קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים. התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו מפני מה אתה מצחק? אמר להם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו 'וזהר הקרב יומת' ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן לכן אני מצחק ... תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: לכן בגללכם ציון שדה תחרש, ובזכריה כתיב: עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים. עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה, הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה. עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה [וירושלים נחרשה כמו שדה] בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. **בלשון הזה אמרו לו: עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו.**

אלו היו הימים הנוראים שאחרי החורבן השני. ירושלים נכבשה ונחרבה בידי אימפריית רומא וחיי היהודים האחרונים בה היו תלויים בחסדי העריצים בחוץ לארץ. כאן מספרת הגמרא על שני אירועים איומים שחוו החכמים וביטאו את גודל העליבות של העם היהודי. הראשון אירע בחוץ לארץ וסימל את עוצמת ואושר הגויים, השני אירע בארץ וסימל את שפלות ורפיסות ישראל.

גדולי חכמי ישראל עולים יחד לרומי כדי לבקש רחמים מאת

הקיסר והם שומעים את "קול המונה של רומי ממרחק 120 מיל". רומי נוצצת, מאירה למרחוק וריקודי הצעירים מציפים את העיר. החכמים פורצים בבכי ורבי עקיבא צוחק. הם מקוננים על כך ש"דרך רשעים צלחה" והוא מסביר שאדרבה, אם הקב"ה משלם שכר לשונאיו, אפשר ללמוד עד כמה ישלם ליראיו.

ספר העקרים מוסיף הסבר בטענת רבי עקיבא:

ספר העקרים מאמר ד פרק יב: 'ומה לעוברי רצונו כך לעור' שי רצונו על אחת כמה וכמה' – לפי שהקב"ה צדיק וישר, אינו מקפח שכר כל בריה. ולזה ראוי שישלם לרשע שכר הזכויות שעשה כדי לטורדו משכר הנפש ונעימותה [בעולם הבא]... וכבר נמצא לרבותינו ז"ל שיביאו ראיה מן הטובות המגיעות לרשע, **על זה הדרך על גמול הצדיקים לעוה"ב.**

כלומר: העובדה שהרומאים נהנים, מלמדת שהם כנראה עשו משהו טוב שמייצר להם שכר. ואם כך קל וחומר שאנו נזכה לשכר אינסופי, שהרי עשינו פי כמה טוב מהם. אולם למעשה, צחוקו של רבי עקיבא אינו מתקבל על לב החכמים והדיון נגמר **בחוסר הסכמה מהרהר.**

ממשיכה הגמרא עם האירוע הבא שהתרחש בארץ: החכמים עלו במעלה הר הבית והגיעו להר הצופים וקרעו בגדיהם. כשהגיעו להר הבית, ראו שועל יוצא מבית קודש הקודשים. פרצו בבכי ורבי עקיבא צוחק. אמרו: מקום שנאמר בו 'הזר הקרב יומת' – שכוהנים גדולים היו נכנסים עם חוט קשור ברגליהם שמא לא ייצאו, שכוהנים שקנו את הכהונה בכסף היו מתים – הפך לדיר שועלים ולא נבכה?! אולם רבי עקיבא טוען להיפך: עד עתה חששתי שהנבואה הטובה לא תתקיים (במילואה), אבל אחרי שראיתי את הנבואה הרעה – "ציון שדה תחרש", יודע אני שגם הנבואה הטובה תתקיים (במילואה) ו"עוד ישבון זקנים וזקנות ברחובות ירושלים".

המהר"ל מוסיף הסבר בטענתו השנייה של רבי עקיבא:

נצח ישראל פרק כו: כי אלו שני עדים – דהיינו החורבן בן ושישבו בו זקנים וזקנות בירושלים – האחד מעיד על השני. כי ההעדר הוא סיבת ההווה ואם אין העדר – לא תחול שום הויה. שלא יתהווה דבר רק כאשר קדם לו העדר צורה לגמרי. לפיכך אמר הכתוב 'ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן [בנבואת החורבן] ואת זכריה בן ירכיהו [בנבואת הגאולה] כי עדותם עדות אחת, כי האחד הוא ההעדר והשני הוא ההויה וההעדר הוא סיבה להווייה.

כלומר: כלל בידינו שהטוב אינו מתחיל עד שנוצר ריקבון וכליון. כמו שצמיחת האדמה אינה נוצרת עד ריקבון הגרעין. ולכן טוען רבי עקיבא: אם ירדנו עד לדיוטה התחתונה ביותר, אם כל כך רע, סימן שבוודאי כבר הגיע הטוב. וכאן מתרחש דבר מדהים שלא קרה בסיפור הראשון: חיוך מבצבץ על פני החכמים והם מכריזים פעמיים: "בלשון הזה אמרו לו: עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו".

וכמובן, כל דברי הגמרא צריכים עיון: ראשית, למה מפרטת הגמרא את שמות החכמים שעלו עם רבי עקיבא – רבן גמליאל, רבי אלעזר בן הורקנוס ורבי יהושע, ולא כמו הלשון הרגיל 'רבי עקיבא וזקנים'?

לנו. (שכן אם לעוברי רצונו כך וכו'). אולם הדברים לא התקבלו על לב החכמים, שכן הם לא פתרו את הבעיה עצמה: למה דרך רשעים צלחה? מדוע כבוד ה' צריך להתבזות כך? האם אין דרכים טובות יותר ללמד על הטוב הצפוי לנו?

בהמשך התקדם רבי עקיבא צעד נוסף והציף את נוסחת הנחמה היהודית. כאן האירו פניהם של החכמים והם קראו "נחמתנו". רבי עקיבא אמר: לא העתיד יהיה טוב, אלא כאן, בהווה, בעומק מדמנת העלבון והביזיון, נזרעים גרעיני הטוב. הם - הרומאים הארורים הללו - הם חיילים של ההשגחה העליונה להתחיל משהו חדש לגמרי. בעוד שהם רואים עצמם כאויבי הטוב, הם אינם מבינים שהקב"ה משתמש בהם כדי להאיר את אור הגאולה.

רבי עקיבא מציב תובנה מטלטלת: אנחנו רגילים למצוא את הקב"ה בטוב, לראות אותו בהתפשטות כבוד שמים, כיופי ההצלחה ובמאור השמחה והבריאות. ואילו הרע נתפס אצלנו כמו האויב של הטוב, כמו כוח שבא מבחוץ ומנצח את האור האלוהי.

גרוע מכך (ואכמ"ל): בעיית הרע הראייה כל כך את ההוגים הקדמונים, עד שהיה הוגה דגול שהלך צעד קדימה. ההוגה הפרסי הקדמון, זרתוסטרא, טען: "שתי רשויות הן". ישנם שני כוחות שפועלים בעולם, אלוהי הטוב מול אלוהי הרע. אלוהי הטוב מיוצג באור ואילו אלוהי הרע יוצר את החושך. לכן מנהג הפרסים היה להרבות אור ואש בבית תפלתם, כדי להוסיף כוח באלוהי הטוב. כך אומרת הגמרא על אחר, אלישע בן אבויה, שסבר "שתי רשויות הן". שכן לא הצליח לפתור בדרך אחרת את בעיית הרע וסבל הצדיקים, כפי שראה בסיפור הירוד של הילד שעלה לקיים מצווה ומת, ואכמ"ל).

אולם רבי עקיבא חידד הבנה מדהימה: הקב"ה, הטוב המוחלט, יודע ללבוש פנים של סבל ואפילו לעטות פני אויב של כבוד שמים. שכן **ה' בונה באמצעות שבירה**. כדי לבנות בניין יפה מקודם - צריך להרוס את הקיים, וככל שהבניין עומד להיות גבוה ורחב יותר, כך צריך לחפור לעומק האדמה. וכך בעבודת האדם: הקב"ה שולח את אויבי ה' להרים ראש, וזאת כדי לעורר את עומק הטוב שביהודי. להתחיל תקופה חדשה של עיקשות והתמדה שלמעלה משכל, אל מול הצלחת הרשעים הזמנית.

הדבר דומה לאדם שהולך למכון כושר לפתח מסת שריר. הדרך להתקדם ולחזק את השריר, היא באמצעות **הגברת ההתנגדות**. הוא מרים את רמת הקושי במכשיר וכך חייב לסחוט מעצמו הרבה יותר כוח. וכאן מבין כל אחד שהגברת ההתנגדות אינה אויב, אלא הגילוי של הטוב. ובענייננו: רבי עקיבא סבר שכדי להגיע אל הגאולה השלמה, נדרש גילוי כוח התמדה ומסירות נפש עצומים כאלו, שיבואו לידי התעוררות רק אל מול החידולן וחילול ה' המוחלט ח"ו.

אנקדוטה: אחרי שהרבי הריי"צ יצא מרוסיה, המשיך לפעול למען יהדות רוסיה ממקומות מושבו באירופה וארצות הברית. פעם התארח בביתו של יהודי מסוים, שלא ניחן בחכמה יתרה. באמצע הסעודה ישב הרבי מהורהר והביט במרק, והמארח חשב שהרבי מחפש את ה'לוקש' (האטריות) במרק. הוא רצה לעזור ואמר: "רבי! לאזט זיך אראפ נידעריקע, וועסטו געפינען די לאקשן" (הארטיות מסתתרות למטה ואם תכניס את הכפית עמוק יותר - תמצא אותן...).

הרבי חייך והפטיר: "דו האסט מיר ממש מחיה געווען" (ממש

שנית, מה שבר במיוחד את החכמים? הרי כבר קודם היו מודעים למצב הנורא של העם והעיר? עצם הליכתם לרומא נבעה מכך שהפכנו כלי מרמס בידי הרשעים, ומה שבר את ליבם כששמעו את הצעירים חוגגים? כך לא ברור בסיפור השני: הרי כבר בהגעתם להר הצופים קרעו בגדיהם ולא בכך, משום שהיו מודעים היטב למצבם הנורא, ומה קרה פתאום ביציאת השועל שמוטט אותם?

עוד לא ברור: למה מכל פסוקי הזעם בתנ"ך, בחר רבי עקיבא דווקא את הפסוק 'ציון שדה תחרש'? הרי הנושא שם לא היה חרישת העיר, אלא גרוע מכך: שממונה ועזיבותה בידי בעלי החיים?

ובעיקר לא ברור, איזו תובנה התחדשה בסיפור השני שניחמה יותר מהראשון ודווקא בה התעוררו להכריז "עקיבא נחמתנו"? ומה כפל הלשון "נחמתנו, נחמתנו"?

ליקוטי שיחות יט/70-68: הסיפור מעלה כמה דיוקים ומהם: א. למה מפרטת הגמרא את שמות החכמים שעלו עם רבי עקיבא ולא כמו הלשון הרגיל במקומות אחרים 'רבי עקיבא וזקנים'? ב. הרי קודם שהלכו לרומי ידעו כבר מתוקפה של רומי ועצם הליכתם הייתה לבטל גזירות על ישראל שנבעו מתוקף הגלות, ולמה פרצו בבכי כששמעו קול המונה של רומי? כך בסיפור השני: הרי כבר כשהגידו עו להר הצופים קרעו בגדיהם, ומדוע פרצו בבכי כשראו שועל יוצא? ג. למה אמרו החכמים רק בסיפור השני 'עקיבא נחמתנו' ולא בראשון? ומהו כפל הלשון 'עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו'? ד. למה מצטט רבי עקיבא את נבואת 'ציון שדה תחרש' ולא נבואת חורבן אחרת?

הרבי מליובאוויטש, ה"מנחם" הגדול של דורנו, מוצא בדברי רבי עקיבא את עומק נוסחת הנחמה היהודית שממלאת עוצמה וחיוב להמשיך הלאה בכל מחיר ובכל סיטואציה.

ג. הבעיה העמוקה ששברה את רוח החכמים הייתה ההתמוטטות **המוחלטת** של כבוד התורה. העובדה שכבוד ה' נרמס בעפר וכאילו איבד כוחו לגמרי. הם לא התפלאו על עצם החורבן כי מי כמותם ידע ששנאת החנם בירושלים ושאר החטאים הנוראים בה, אינם מאפשרים למקום הזה להתקיים. הם ידעו שאבא אוהב הוא כזה שמעניש מעת לעת ולפעמים העונש חודר עד העצם.

מה שטלטל אותם הייתה הטוטאליות של החורבן: למה זה צריך להיות כל כך מבזה? מילא שאנחנו בארמה, אבל למה הם חוגגים? עד מתי רשעים יעלוזו? הרי זה חילול ה' שאין כדוגמתו שממוטט לחלוטין את חינוך הדורות הבאים? [נזכור שהנצרות קמה באותם ימים ממש, על רקע הייאוש וההשפלה, שגרסו שלא יתכן שה' ינהג כך עם עמו הנבחר, ועד כדי הבנה שכנראה בחר לו עם אחר, עפרא לפומיה]. כך קרה באירוע השני בירושלים עצמה: הם כבר התרגלו לשממון החורבן, אבל איך אפשר להתמודד עם עלבון כזה שהר בית ה' הופך לדייר שועלים? זה כבר 'לוורא הריגה' ח"ו? זה לא עונש, אלא תחושה איומה שאבא ויתר עלינו ח"ו.

רבי עקיבא הבין היטב את השבר וצעד שני מהלכים לנחמה: בהתחלה הוא דיבר על **העתיד**. הוא אמר: נכון שהיום רע, אבל הטוב בוודאי יבוא, ואדרבה, מתוך עומק הרוע, נלמד כמה טוב צפוי

גמליאל הנשיא, רבי אלעזר בן עזריה כהן ונשיא, רבי יהושע לוי מן המשוררים. רבי עקיבא, לעומתם, היה "בן גרים", ייבוא חיצוני מעולם הגויים.

הם לא היו מסוגלים לקבל שהגויים הם בסך הכול כלים ביד ה'. כשמביטים על הגוי מרחוק, הוא נראה מפחיד ורב כח יותר ממה שמכירים אותו מקרוב. אבל רבי עקיבא **בא משם**, הוא הכיר את אפסותם ויותר מזה: הוא עצמו היה גילוי לכך שהגוי יכול להצמיח את האור הגדול ביותר. לכן האמין שכל תופעת השבר והתגברות הסטרא אחרא - היא כלי ביד הקדושה. יתירה מכך: **רבי עקיבא ראה את העתיד באותה בהירות בה אנו רואים את ההווה**. שכן זה היה סיפור חייו: עד גיל 40 לא ידע ללמוד, והנה הפך לגמרי את גורלו וברא עצמו מחדש. ולכן האמין בלב שלם, שעד שכמה שהיום רע - יש בנו הכוח להפוך במהרה הכול לטוב ולראות גאולה שלמה.

כעת אפשר לסגור את הפינה האחרונה ולהבין מדוע אמרו החכמים **פעמיים** "עקיבא נחמתנו". פעם ראשונה עבור **העתיד**, עבור ההבנה שכל אירוע מסמל איכשהו דבר טוב. אבל הפעם השנייה עבור ההבנה המהפכנית של רבי עקיבא, **שהרע עצמו הוא תחילת הטוב**. הגאולה לא מתחילה אי שם בעתיד, אלא החורבן עצמו הוא התובע ומוליד את עומק הדבקות והנצחיות של הגאולה.

לקו"ש שם/3-72: רבי עקיבא מביא דווקא את הפסוק 'ציון שדה תיחרש', שכן המטרה של חרישת שדה היא לא לקל לקל את השדה [אף שבמבט שטחי זה עלול להיראות כך], אלא אדרבה, חרישה היא צעד מוכרח כדי להביא את השדה **לשלמותה**, ואדרבה, ככל שהחרישה היא טובה יותר, כך הזריעה ואחריה הצמיחה מוצלחים יותר. עד"ז בענייננו: חורבן בית המקדש הוא בדוגמת החרישה, שדווקא על ידה יבוא היתרון של צמיחת הגאולה ובאופן הנעלה ביותר⁵. ולכן דווקא תוכנה זו הביאה אותם לומר "נחמתנו", ולומר כן פעמיים: פעם אחת על עצם ההבנה שכל רע מעיד איכ"ה שהו על הטוב, ופעם שנייה על ההבנה המהפכנית שהרע עצמו הוא תחילת הטוב.

בהערה⁶ הובא סיפור מיוחד במינו על "נחמה" שהתבררה לאחר זמן.

החייטנין. הסביר הגה"ח ר' יואל כהן: כנראה הרבה הרבי באותו זמן על המצב ברוסיה, על הקושי שעוברים היהודים שם. וזו היתה מעין תשובה משמים: החלק העסיסי נמצא דווקא בתחתית, כלומר, שדווקא ע"י קושי הגלות של יהודי רוסיה - יימצאו הלוקשן, הדרגות הכי נעלות (מכתביו של הרב חיים זילבר).

לכן מצטט רבי עקיבא את הפסוק "ציון שדה תיחרש". חרישה היא רגע נורא עבור השדה, היא כואבת, היא פוצעת, היא הופכת קרביה של האדמה. אילו יכולנו לשמוע את האדמה צועקת - היינו נחשפים לכאבה האיום. אבל החרישה היא **השלב הפותח של הצמיחה**. היא אינה האויב של הצמיחה, אלא ההכנה שאי אפשר בלעדיה. וכך דווקא שבר הגלות ועומק שממונה, הם הכלים המעוררים את תוקף ההתמדה והנצחיות של ישראל, שיביאו אותנו לגאולת עולם.

אבל מאיפה שאב רבי עקיבא את ההשראה לגישתו המהפכנית? מנין לו שאויבי ה' הם בכלל כלים בידי הקדושה להצמיח טוב? [אולי הרע הוא רק שלב כדי למנוע רע גדול יותר, ראו בהערה⁷].

נאמר שתי נקודות: ראשית, המהרש"א אומר נקודה נפלאה: רבי עקיבא הסיק זאת **מנוכחותו של השועל!** דווקא רגע השבירה הכואב ביותר ביטאה בעיניו את נאמנותו של הקב"ה לישראל. הוא אמר: תראו, רק בעלי חיים מסתובבים בירושלים, אבל לא הרומאים. הם לא הצליחו לבנות כלום על הריסות העיר. הרומאים חרשו את ירושלים במטרה להקים על גבה עיר רומאית חדשה בשם איליה קפיטולינה, אך כל מאמציהם לא צלחו. כך שהשועל עצמו הוא הדרך של הקב"ה לומר: **לא נטשתי, אני שולח את הגויים עצמם כדי לעורר אתכם לעשות יותר**⁴.

3. חידושי אגדות מהרש"א מכות שם: אמר להם רבי עקיבא בא לכך אני משחק - שהוא חרב והשועלים הלכו בו ולא **העכו"ם**, שאין להם נחת רוח ממנו יתברך במקום המקודש הזה להתיישב שם ... כותיים כמה שנים היו זורעים בה ולא הייתה עושה פירות.

אבל הרבי מוסיף ומוצא את שורש האופטימיות של רבי עקיבא בסיפור חייו. נשים לב שהגמרא מתחילה ומצטטת בארוכה את כל שמות התנאים שצעדו עם רבי עקיבא וחלקו עליו. נראה כי הגמרא רוצה לתלות את הבדלי הגישות בסיפור חייהם. שלוש החכמים האחרים היו "גזע", **צדיקים שנולדו באוהלה של קדושה**. רבן

3 כמו בסיפור ד"כל דעביר רחמנא לטב עביר", ששם הרע (טריפת החמור והתרנגול) היה מוכרח כדי למנוע היזק גדול יותר (חטיפת רבי עקיבא בידי השורדים). אבל אי אפשר לומר שהרע היה חרישת הטוב, שהרי היה עדיף שכל הסיפור היה נמנע ולא היו באים שורדים ואז לא היה מפסיד רבי עקיבא את בעלי החיים שליוו אותו.

4 אנו עצמנו, בדור שלנו, זכינו לראות במימוש דברי המהרש"א: אחת התופעות המופלאות בהיסטוריה של ארץ ישראל (ראו מפרשים על ויקרא כו"ב: "ושממו עליה אויביהם") היא **שארץ ישראל שמרה נאמנות לעם ישראל**. טובי המעצמות שכבשו את הארץ הזו במשך 2000 שנה לא הצליחו לפתח אותה. לא הרומאים, לא הנוצרים, לא המוסלמים, לא הביזנטים, לא הטורקים ולא הבריטים. כאשר אבותינו שבו ארצה מצאו את הארץ שוממה בדיוק כמו שעזבו אותה לפני 2000 שנה. יש לכך רק מסקנה אחת: אלוהים לא שובר כדי להתרחק, הוא שובר כדי לבנות מציאות חדשה של גאולה שלמה ונצחית.

5 **העשרה:** באופן זה מבאר רבינו (לקו"ש ו/126) את דעת רבי עקיבא כי העם ענה כמתן תורה "על לאו - הן". אלא שרבי עקיבא מצא **בתוך הלאו את ה"הן"**. לדעתו, גם כישלון רוחני הוא בעיקרו דבר טוב ויכול להוליד התחלה חדשה עד שבעקבותיה "זדונות נעשו לו כזכויות", כפי ההיסטוריה של רבי עקיבא עצמו.

6 יעקב פראנק הוא יהודי מבוגר ששימש שנים רבות כרב קהילה בפתח תקווה. (כאן ראיון מעניין עמו: <https://www.youtube.com/watch?v=Er4tgNpeZYw>). אחרי בחירת מנחם בגין לראש הממשלה, הוא עבד במשרד ראש הממשלה בתחום ההתיישבות ונסע לשוחח עם הרבי מליובאוויטש. הרבי התעניין על הקשר המשפחתי שלו לגאון הרב צבי פסח פראנק, רבה של ירושלים עד שנת תשכ"א ומגדולי הדור הקודם. יעקב סיפר

מה אומרים הדברים לפועל? על כל אחד לחשוב על הקושי שלו, על האתגר הפרטי שמונע אותו בעבודת ה', ולהבין שכאן **טמונה הגאולה שלו**. ההחלטה להסתער על אותה נקודה קשה שלמעלה מהיגיון, היא זו שתעורר את עומק הדבקות וההתקשרות לרש"ע, היא תהיה הגאולה הפרטית שתבשר את הגאולה הכללית בקרוב ממש וכפשוטו ממש.

בגאווה שהוא נכדו הבכור של הרב פראנק וזכה לקשר קרוב ופנימי עמו במשך למעלה משלושים שנה.

הרבי ביקש לשמוע עוד על הרב פראנק ויעקב סיפר סיפור מצמרר: לפני כמאה שנה למד בחור אמריקאי בישיבת חברון המעטירה עוד בהיותה בעיר חברון. [במחקר שערך הרב יוסף יצחק ג'ייקובסון, העריך ששמו של הבחור היה יעקב ברמן]. אביו היה פעיל חשוב בארצות הברית והוא ואשתו חשש לגורל בנם בעיר המעורבת ביהודים וערבים. ההורים דרשו מראש הישיבה הגרמ"מ אפשטיין לשלוח את הבן חזרה לאמריקה ואולם הוא חשש לעתידו הרוחני. הרב אפשטיין פנה אל הגרצ"פ פרנק שיכתוב להורים וירגיע את חששם. הרב המכובד הבטיח להורים כי הוא אחראי לגורל הבחור.

ביום יז אב תרפט פרצו מאורעות תרפט בהן טבחו הערבים ביהודים בכל הארץ. עיקר הטבח היה בחברון, שם נרצחו 67 יהודים ומתוכם 24 תלמידי ישיבת חברון וכיניהם אותו בחור אמריקאי. מאותו יום לא מצא הרב פראנק מרגוע. הוא היה חרור אשמה שבעידודו נותר הבחור בישיבה עד שנהרג.

"חלפו כשלושים שנה", סיפר הנכד יעקב פראנק לרבי מליובאוויטש באותה יחידות, "ואני נקראתי לשירות צבאי במילואים. גשם עז ניתך והמפקד עצר את האימון. תפסתי מחסה מפני הגשם ולצידו עמד אדם שהיה חוקר והיסטוריון לתולדות היישוב בארץ. הוא כיבד אותי בתור נכד של הרב פראנק ומתוך הדברים התגלגלתי לספר על הכאב הצרוב בליבו של סבי. החוקר הופתע וביקש להשלים לי את הפאזל. הוא סיפר שאביו של הנער היה אדם משפיע בקהילה היהודית בארצות הברית ומינף את האסון כדי לזעזע את דעת הקהל אודות הצביעות של הבריטים השולטים בארץ. מפקד המשטרה הבריטי ראה מול עיניו את הטבח בחברון ולא נקף אצבע לעצור את הפורעים. כתוצאה מהרעש שלו הפעילו האמריקאים לחץ על הבריטים, עד שניאותו לשלוח נציג עליון חדש בשם ארתור ווקופ. הוא האיר פניו לתושבי הארץ והכפיל את כמות הסרטיפיקטים (אשרות) לעלייה ארצה.

"כך נפתחו מעט שערי הארץ בפני עולי פולין שהזדרזו לעלות לפני המלחמה וחייהם ניצלו מאימי השואה, וגם היו תוספת כוח משמעותית לכוח הלוחם כנגד הערבים בראשית ימי היישוב". אותו חוקר הזכיר באוזני את הפסוק 'בדמייך חיי' אותו נער הציל בדמו חיי אלפים – הן את אלו שעלו בזכותו וניצלו מאימי השואה והן אלו שניצלו בזכות אותם עולים בהיותם תגבור משמעותי לכוח הלוחם.

"שמעתי את הדברים וצמרמורת חלפה בגופי. החלטתי למהר ולספר זאת לסבא, הרב פראנק. עזבתי את הצבא ותכננתי לעלות באותו לילה לירושלים. אשתי ניסתה להניא אותי מכך בטענה שבמילא נהיה בשבת בירושלים, אבל ביודעי את כאבו החרישי של סבא, התעקשתי לעלות מיד לירושלים. הסבא הקשיב בדמעות ואמר: 'אני מעריך את העובדה שמיהרת ולא חיכית עד שבת'. בשבת בבוקר, כא כסלו תשכ"א, עליתי כהרגלי לביתו של סבא בירושלים, אבל אחותי המתונה בכניסה וסיפרה שסבא השיב את נשמתו ליוצרו. אילו הייתי ממתיק עד לפגישתי, לא הייתי מוצאו".

הרבי השיב מיד: "זה מה שאני אומר תמיד: הערך של מעשה טוב הוא עצום ואסור לעכב אותו אפילו רגע..."

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il